

MANEVİ REHBERLİKTE
VARLIKLARARASI OLUMLU DERİN İLİŞKİLER
KURMANIN MİSTİK DEĞERİ
-YUNUS EMRE ÖRNEĞİ-

METİN YASA*

Mystical Value of Setting a Deep Relationships
Among Entities in Spiritual Guidance
-Case of Yunus Emre-

Abstract: Many unsolved questions can be asked about the spiritual guidance field. One of these questions appears at the point where the deep relationships among entities are to be discussed in spiritual guidance.

Indeed, it seems very important to discuss the debate of deep relationships among entities over the concepts of God, the other, human being and friendship for spiritual guidance

It seems to us that the conclusion to be reached within the bounds of the above-mentioned discussion is obvious: To obtain a clear unity and integrity in deep relationships among entities. In such a context, some thoughts, data and conclusions to be expressed by a special reference to Yunus Emre's thoughts play an explanatory role.

Keywords: Spritual Guidance, Yunus Emre, Mystical Value.

* Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Felsefesi ABD. [metin.yasa@omu.edu.tr].

Öz: Manevi rehberlik alanına yönelik çözüm bekleyen pek çok soru sorulabilir. Bu sorulardan biri de manevi rehberlikte varlıklararası derin ilişkilerin hangi bağlam içinde ele alınıp tartışılacağı noktasında belirir.

Doğrusu, varlıklararası derin ilişkilerin Tanrı, öteki, insan ve dostluk kavramları üzerinden tartışılması, manevi rehberlik alanı için son derece önemli görülmek durumundadır.

Bize öyle geliyor ki, yukarıda sözü edilen türden bir tartışmanın sınırları içinde ulaşılmak istenen sonuç bellidir: Varlıklararası derin ilişkide anlaşılır bir birlik ve bütünlük yakalamak. Böylesi bir bağlam içinde, Yunus Emre'nin düşüncelerine özel atıfla dile getirilecek kimi düşünce, veri ve sonuç açıklayıcı bir rol üstlenir

Anahtar Sözcükler: Manevi Rehberlik, Yunus Emre, Mistik Değer.

Giriş

A. Manevi Rehberliği Anlamada Özlü Birkaç Nokta

Manevi rehberlik konusunda pek çok soru sorulabilir. Sözgelimi, manevi rehberlik gerekli midir, manevi rehberlik alanının gerekli olduğuna yöne-

6 lik ne tür dinamiklerden söz edilebilir, manevi rehberlik hangi yönlerden tartışmayı hak eden bir öz taşır, manevi rehberliğin temel konuları nelerdir, manevi rehberliğin yüklendiği işlev konusunda neler söylenebilir türü sorular anılan bağlamda dile getirilebilecek sorulardan bir kaç olarak görülebilir.

OMÜİFD

Bilindiği gibi, bir disiplinin sınırları içinde tartışılan yukarıdaki türden düşünsel bir sorunun kendi konumunu bulması için, anılan disiplinin, bir tabana sahip olması gerekir. Bu bağlamda, bize kalırsa, üç temel nokta öne çıkar:

i. Manevi rehberlik gibi bir alan için mistik bir taban gerekir. Çünkü bu taban olmadan, anılan disiplinin sınırları içinde, ciddi bir sorgulama söz konusu edilemez. Dahası, bu taban, aynı zamanda, konu üzerinde düşünen insanın, kendini kendisine tanıtacak, epistemolojik de bir donanımına sahip olması gerektiğini öngörür. Manevi rehberlik, bu haliyle, ilk aşamada, insanlar arasındaki ontolojik farklılığı ve epistemolojik mesafeyi ortadan kaldırır. Böylece de, insanda, *insan olma* bilinci uyanır ve öne çıkar. İkinci aşamada insanları, bağlayıcı aksiyolojik veriler üzerinde uzlaştırır. Bu haliyle de *insanlık* vurgusu bir değere dönüşür.

ii. Manevi rehberlik alanında varlıklararası derin ilişkilere yönelik anlamlı bir çalışmanın yürütülebilmesi için, geniş anlamıyla *öteki*, rehberliğe gereksinim duyan boyutuyla *insan* ve üzerinde rahat uzlaşşı sağlanacak bir kavram olarak *dostluk* ile bağlantılı, anlamı yüksek, içten görünür-lüğü derin, dışa yansıyan boyutu anlaşılır bir dizi gelişme söz konusu edilmek durumundadır. Öte yandan, bu gelişmeler, Tanrı'ya özel de bir atıf yapmayı gerektirir. Çünkü manevi rehberlik alanı, Tanrı'yı merkeze alması halinde, ortak sorular üzerinde odaklanır ve bu bağlamda ortaya çıkan sorular, derin ilişkiler açısından, dört başlık altında toplanabilir: A priori aşkınlaşma, a posteriori içkinleşme, etkin bütünleşme ve varlığı doğru algılama. Doğrusu, dile getirilen bu başlıklardan her biri, öncelikle, Tanrı-merkezlilik açısından ele alınmak durumundadır. Dahası; panente-istik bir *uluhiyet*, *öteki*, *insan* ve *dostluk* kavramlarına atıf yapılmadan, yukarıdaki dört maddeden birinin bile doğru çözümlenmesi mümkün olmaz.

iii. Manevi rehberlikte varlıklararası derin ilişkiler, her şeyden önce, *Tann*, *öteki*, *insan* ve *dostluk* kavramları ile doğrudan bağlantılıdır ve bu aşamada ulaşılmak istenen sonuç baştan bellidir: Varlıklararası derin ilişkide anlaşılır bir *birlik* ve *bütünlük* yakalamak. İşte, böylesi bir bağlamda, bize göre, Yunus Emre'nin kimi düşüncelerine özel atıflar yapılabilir.¹

Sonuçta, bize öyle geliyor ki, yukarıdaki maddelerde anılan, *Tanrı*, *öteki*, *insan* ve *dostluk* kavramları ve bu kavramlar çerçevesinde öne çıkan derin ilişkiler algısı, manevi rehberliğe yalnızca sağlam da bir zemin oluşturmaz, aynı zamanda ilgili disiplin için bir de yenilenme olanağı sağlar.

¹ Konu ile ilgili bir diğer çalışmamıza da bakılabilir. Sözelimi, bkz.. Metin Yasa, "Yunus Emre'de Ben Bilinci: Ben Ötesi Psikolojisi Açısından Bir Değerlendirme", *Doğumunun 770. Yıldönümünde Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri*, ed.: Hacı Bayram Başer, İstanbul, 26-27 Kasım, 2010, ss. 72-76.

B. Ma'nevi Rehberlikte Varlıklararası Derin İlişkileri Anlamanın Önemi

Gerry Hair, manevi rehberlik alanına yönelik derin ilişkiler açısından üç önemli sorudan söz eder: i. Tanrı ne tür bir varlıktır? ii. Tanrı nerededir? iii. Benim Tanrı ile olan ilişkim nasıldır?²

Bize öyle geliyor ki, yukarıdaki üç soru, derin ilişkiler açısından irdelendiğinde, yalnızca Tanrı ile bağlantılı görülemez. Bu sorular, aynı zamanda, üçüncü soru ile doğrudan bağlantılı *öteki*, *insan* ve *dostluk* gibi üç varlık alanının daha eklenmesi gerektiğine işaret eder.

Hair'e göre, çoğu manevi rehberlik bu üç soruya cevap bulma yönünde şekillenir. Yine Hair'e göre, bir manevi rehberlik, ancak, anılan sorulara yönelik doğru cevaplara yaklaştığı oranda haklılık kazanır.³ Doğrusu, Hair, dile getirdiği bu düşüncesinde yalnız değildir. Nitekim 8 manevi rehberliğin üzerinde yükseldiği önemli bir temel, Frager'in ifade-
OMÜİFD siyle, kısaca şudur: "Aşkın bir hakikat tecellisi veya tevhid hali, zahiren birbirinden ayrı olan bütün olayları cem eder."⁴ Frager'in anlatımları içinde, öncelikli olarak, *öteki*, *insan* ve *dostluk* varlık alanları yer alır.

Hair, Tanrı ne tür bir varlıktır, Tanrı nerededir, benim Tanrı ile olan ilişkim nasıldır sorularını, yine bu sorular bağlamında öne çıkan, ben ne yapıyorum sorusu ile somutlaştırır. Nitekim Hair, ben ne yapıyorum sorusunu soran bir manevi rehberin, manevi rehberlik hizmeti almak isteyenlerce çoğu kez anılan üç soruya muhatap kıldıklarını açık bir dil ile ifade eder.⁵ Bize göre, ben ne yapıyorum sorusuna, geniş düşünülmesi halinde, manevi rehberlik açısından derin ilişkilere açık, *Tanrı*, *öteki*, *insan* ve *dostluk* kavramları açık bir cevap oluşturabilir.

² Bkz.: Gerry Hair, "Manevi Rehberin Sorması Gereken Üç Soru", *Ma'nevi Rehberlik ve Benötesi Psikolojisi Üzerine Paylaşımlar*, der.: Robert Frager, çev.: Ömer Çolakoğlu, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2009, s. 110

³ Hair, "Manevi Rehberin Sorması Gereken Üç Soru", s. 110.

⁴ Robert Frager, "Başlarken ...", *Ma'nevi Rehberlik ve Benötesi Psikolojisi Üzerine Paylaşımlar*, s. 16.

⁵ Hair, "Manevi Rehberin Sorması Gereken Üç Soru", ss. 104-105.

Bize öyle geliyor ki, manevi rehberlik açısından önemli görülen her üç soru, bu soruların somutlaştığı ben ne yapıyorum sorusu ve bu alanla doğrudan bağlantılı *Tanrı, öteki, insan* ve *dostluka* dayalı varlıklararası derin ilişkiler, statik değil dinamiktir, basit değil karmaşıktır. Ya da eğer, Hair gibi ifade edecek olursak, anılan türden sorular ve dile getirmeye çalışacağımız derin ilişkiler *hareketli* bir öz taşıır.⁶

Doğrusu, Hair, işaret ettiğimiz hareketlilik içinde insanın kimi kazanımlar elde edebileceğini dile getirir. Hair'e göre, bu sayede, insan:

- i. Kendisinde bir bilincin uyandığına tanıklılık eder.
- ii. Farklı bilinç düzeylerinden geçer.
- iii. Manevi bir yolun yolcusu olduğunu fark eder.⁷
- iv. Kalbindeki arzuları doğru okumaya başlar.⁸

Öte yandan Hair, ben ne yapıyorum sorusunda somutlaşan yukarıdaki türden üç sorunun farklı şekillerde belirebileceğini ifade eder. Hair, Tanrı'nın kendisini izhar edebileceği bin yolun olduğunu dile getirdikten sonra, üç ayrı yola özellikle vurgu yapar. Ona göre, Kutsal ya da Tanrı, sembollerle belirebilir, rüyalarla kendini ele verebilir, hikayeler ile ortaya çıkabilir.⁹ Bize göre, bir örneğini Yunus'un düşüncelerinde gördüğümüz şiiresel imajlar da anılan yollar içinde sayılabilir. Gerçekten de Yunus'un bu bağlamda dile getirdiği düşünceler anlam ve içerik açısından yalnızca bir bütün oluşturmamakta, aynı zamanda, alanın yukarıda bir nedenle dile getirdiğimiz "aşkın bir hakikat tecellisi veya tevhid hali, zahiren birbirinden ayrı olan tüm olayları cem eder"¹⁰ içerikli önermesine de son derece uygun düşmektedir.

⁶ Hair, "Manevi Rehberin Sorması Gereken Üç Soru", s. 106.

⁷ Hair, "Manevi Rehberin Sorması Gereken Üç Soru", s. 106.

⁸ Hair, "Manevi Rehberin Sorması Gereken Üç Soru", s. 107.

⁹ Hair, "Manevi Rehberin Sorması Gereken Üç Soru", s. 105.

¹⁰ Frager, "Başlarken ...", *Ma'nevi Rehberlik ve Benötesi Psikolojisi Üzerine Paylaşımlar*, s. 16.

C. Ma'nevi Rehberlikte Varlıklararası Derin İlişkiler, Tanrı, Öteki, İnsan ve Dostluk

Varlıklararası derin ilişkileri anlatmaya yönelik gelinen aşamada, sözü, Yunus'un düşüncelerine getirecek olursak, şöyle denilebilir: Yunus, *Divan*'da Tanrı, Hakk, Çalap ve Dost kavramlarını aynı anlamda kullanır. Doğrusu, Yunus'un, Dost kavramı ile anılan kavramın etrafında örgülediği düşünceler, bir yönüyle de olsa, manevi rehberlikte öne çıkan *Tanrı, öteki, insan ve dostlukla* bağlantılı varlıklararası derin ilişkiler bağlamında açıklayıcı görülebilir. Bu cümleden olarak, Yunus'un;

Dostdan haber sorarısın güzaf değüldür dost işi¹¹
 Can içinde dostu bulmak¹²
 Kim gördi anı ayan¹³
 Çün dosta gider yolum, mülk-i ezeldür ilüm¹⁴
 Dostı görmez baş gözi ayruksı basar gerek¹⁵

10

OMÜİFD

türünden dile getirdiği düşüncelerin, manevi rehberlik açısından, öncelikle iki noktaya işaret ettiği görülür. Şöyle denebilir: Yunus'da görülen bu düşünceler;

i. İnsanı, yaşarken bir yandan aşkın arayışların içine iten, öte yandan bu dünyada tüm canlılarla birleşmeye, dost olmaya, onları anlamaya ileten bir öz taşıır.

ii. Varlıklararası derin ilişkiler açısından önem taşıyan, a priori aşkınlaşma, a posreriori içkinleşme, etkin bütünleşme ve varlığı doğru algılama süreçlerine anlaşılır bir açıklık getirir.

¹¹ Yunus Emre, *Yunus Emre Divanı*, haz.: Mehmet Nuri Yardım, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1997, s. 99. (Bu esere bundan sonra kısaca *Divan* diye atıf yapılacaktır).

¹² *Divan*, s. 254.

¹³ *Divan*, s. 216.

¹⁴ *Divan*, s. 43.

¹⁵ *Divan*, s. 103.

Hazırlayıcı bu kısa bilgilerden sonra, şimdi sözü manevi rehberlik açısından önemli görülen ve sözünü ettiğimiz üç temel soruya getirmeden önce bir noktanın altını çizimde yarar vardır. O da şudur: Yunus'a göre, *Dost*'un kim olduğunu, yerinin neresi olduğunu bilmek ve onunla ilişki kurabilmek için önce "dost bağçesi bülbülü"¹⁶ olmak gerekir. Gelişen bu aşamada üç soru üzerinde durulabilir:

i. Dost Kimdir?

Yunus, *Dost*'un kim olduğu konusunda açıklamaya gereksinim duyulmayacak düzeyde oldukça açık ifadeler yer verir. Aşağıdaki ifadeler bu bağlamda anılabilir:

Kendini gizlemiştir¹⁷
Hem evvelsin hem ahir¹⁸
Dillerde "kufven ahad"¹⁹

11

OMÜİFD

ii. Dost Nerededir?

Yunus, *Dost*'un nerde olduğu sorusuna yönelik, manevi rehberlik alanında değer taşıyan kavramları da önceleyecek düzeyde, kimi cevaplar bulmaya çalışır. Sözelimi şöyle der:

Can içinde dostu bulmak²⁰
Gönül dost turağı²¹
Kamu yerlerde hazır²²
Dostun evi gönüllerdir²³

¹⁶ *Divan*, s. 48.

¹⁷ *Divan*, s. 62.

¹⁸ *Divan*, s. 151.

¹⁹ *Divan*, s. 69.

²⁰ *Divan*, s. 254.

²¹ *Divan*, s. 209.

²² *Divan*, s. 151.

²³ *Divan*, s. 47.

Yunus'un bu ifadelerle, manevi rehberlikte sıkça kullanılan kalpteki arzuya vurgu yaptığı ve bunun Hair'in ifadesiyle bir getirisi olan *can evinde olma* bilincine²⁴ dikkat çektiği rahatlıkla ifade edilebilir.

iii. Dost ile İlişki Nasıldır?

Yunus'un, "gel dosta gidelüm gönül" ifadesi, Dost ile olan ilişkiye işaret eder. Ancak bu ilişkinin, can ile *gönül*'ün hiç de yabancı olmadığı aşk ekseninde kurulması gerekir. Şöyle der: "Can u gönül fehm ü akıl ışk mevcine gark olıcak."²⁵ Dahası; Yunus'a göre, değil mi ki, "Dost, gönüller içre gider"²⁶, öyleyse *Dosta* ancak gönüllere giden yolun izlenmesi sonucu varılabilir. Şu halde, Yunus'a göre, Dost ile dost olmanın kimi yolları vardır. Bu yollar arasında, sözgelimi, Dost yoluna er olmak²⁷, Dost'un cefasına sabretmek²⁸, Dost'a gönül vermek²⁹, Dost'u sevmek için kendini unutmak³⁰, Dost bağında bülbül olmak³¹ sayılabilir. Yunus'un ortaya koyduğu bu düşüncelerle, yine, manevi rehberlik alanında öne çıkan "nefsin filtrelerini aşma"³² çabasına anlaşılır katkılar sağladığı görülmektedir.

Yunus, varlıklarası derin ilişkiler bağlamında, öncelikle *Dost* ile olan ilişkiye işaret eder. Yunus'un *Dost* ile olan ilişki konusunda da manevi rehberlik alanında yararlanılabilecek pek çok söylem geliştirdiği görülür. Nitekim Yunus'a göre, *Dost*'un; söz gelimi, gözümü açması³³, bana beni tanıtmaması³⁴, sır olanı sorma olanağı vermesi³⁵, gönül kırmamayı öğretmesi³⁶, bir bakışa takılıp kalmamayı göstermesi³⁷, bizi sürekli kollayıp gö-

²⁴ Hair, "Manevi Rehberin Sorması Gereken Üç Soru", s. 108.

²⁵ *Divan*, s. 103.

²⁶ *Divan*, s. 96.

²⁷ *Divan*, s. 78.

²⁸ *Divan*, s. 78.

²⁹ *Divan*, s. 82.

³⁰ *Divan*, s. 96.

³¹ *Divan*, s. 106.

³² Hair, "Manevi Rehberin Sorması Gereken Üç Soru", s. 108.

³³ *Divan*, s. 29.

³⁴ *Divan*, s. 29.

³⁵ *Divan*, s. 30.

³⁶ *Divan*, s. 56.

zetmesi³⁸, davranışların sonucunu adilce göstermesi³⁹ türü çıkarım ve söylemler, doğrusu, *Dost* ile derin ilişki kurmayı gerektirir.

Yunus, *Dost* ile olan ilişkide, yalnızca kendisi *Dostu* görmekle yetinmeyip, *Dost*'u aynı zamanda görmek isteyene göstermek de ister.⁴⁰ İşte, *Tannı, öteki, insan* ve *dostluka* dayalı varlıklar arası derin ilişkiler bu aşamadan sonra başlar. Gerçekten de, Yunus'un düşüncelerine dayalı bu çıkarımın, kalpteki arzuyu doğru okumanın bir diğer getirisi durumunda olan ve Hair'in *yönlendirme gereği* hissi⁴¹ doğrultusunda değerlendirilebileceği gözlerden kaçacak gibi değildir. Dahası; Yunus, *Dost* ile olan ilişkiyi anlatma bağlamında, aynı zamanda, "dost'un dostu"ndan⁴² söz ederek, varlıklararası derin ilişkiyi, deyim yerindeyse, bir tür dostlar zincirine, dostane zincire dönüştürmeye çalışır. Bu dostluk ve dostlar zinciri içinde, kuşkusuz, *anlamli oluşu arama, rakip görme özlemine* bir kenara itme, *tehditleri büyütme yanılığısma düşmeme, yapıcı özgürlüğe* gereken değeri verme, *öfkeli çıkışları* gözden geçirme türü pek çok olumlu yön söz konusu olmaktadır.

D. Sonuç ve Değerlendirme

Açık konuşmak gerekirse, eğer manevi rehberlik alanında "manevi hayat için bir pusula"⁴³ gerekiyorsa, bu noktada, Yunus'un düşüncelerine özel atıflar yapılabilir. Nitekim Yunus'un düşüncelerinde netleşen *Tannı, öteki, insan* ve *dostluk* kavramlarına dayalı varlıklararası ilişkide yakalanması önerilen birlik ve bütünlüğe "dostça yaklaşmak", manevi rehberlik açısından, öne çıkarılması gereken bir duruma işaret eder.

Doğrusu, Yunus'un şu ana dek dile getirdiğimiz düşünceleri, hem Tanrı ve öteki ile birlik ve bütünlük kurmaya çalışan insan hem de ve

³⁷ *Divan*, s. 58.

³⁸ *Divan*, s. 76.

³⁹ *Divan*, s. 178.

⁴⁰ *Divan*, s. 38.

⁴¹ Hair, "Manevi Rehberin Sorması Gereken Üç Soru", ss. 107-108.

⁴² *Divan*, s. 63.

⁴³ Hair, "Manevi Rehberin Sorması Gereken Üç Soru", s. 108.

manevi rehberlik açısından değerlendirilebilir. Konuya önce insan açısından yaklaşılacak olursa şöyle denilebilir: Yunus'a göre insan, içinde barındırdığı dostluk sayesinde, kimi bilinç düzeylerini yakından hisseder. Bu durumda, insan;

i. Özünde kökleşmiş dostluk bilincini yakından duyumsayabilir ve bu duyumsamaya bağlı olarak da anılan duyguyu varlığın genelini kuşatacak şekilde aktif hale getirebilir.

ii. Dostluğun olumsal getirileri sayesinde, diğer varlıklar ile birlikte yaşamak zorunda olduğunu kolayca benimseyebilir.

iii. Dostluğa dayalı bir yaşamda, bu dostluğu "ilahi dostluk"a evirerek "ilahi dostluk" ile bütünleştirmeyi rahatlıkla başarabilir.

Konuya manevi rehberlik açısından yaklaşılması halinde ise, aşağıdaki türden bilgiler önem taşır. Yunus'un, *Dosta* yönelik ortaya koyduğu düşünce, söylem ve çıkarımlar dikkate alındığında, manevi rehberliğin teolojik ve felsefi bir taşıyıcısı olduğu rahatlıkla görülebilir. Öte yandan, Yunus'un Dost konusunda bilinen zihinsel kalıpları aşma başarısı, yine manevi rehberlik bağlamında ortaya çıkan Tanrı konusu ile bağlantılı, "Tanrı ne tür bir varlıktır?", "Tanrı nerededir?", "Benim Tanrı ile olan ilişkim nasıldır?" türü sorulara yönelik derinlikli düşünceler ışığında ikna edici cevaplar sunması yeterince ufuk açıcı görülebilir.

Kaynakça

Fragar, Robert (ed), *Manevi Rehberlik ve Benötesi Psikolojisi Üzerine Paylaşımlar*, çev.: Ömer Çolakoğlu, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2009.

Fragar, Robert, "Başlarken ...", *Manevi Rehberlik ve Benötesi Psikolojisi Üzerine Paylaşımlar*, der.: Robert Frager , çev.: Ömer Çolakoğlu, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2009.

Hair, Gerry, "Manevi Rehberin Sorması Gereken Üç Soru", *Manevi Rehberlik ve Benötesi Psikolojisi Üzerine Paylaşımlar*, der.: Robert Frager , çev.: Ömer Çolakoğlu, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2009.

Yasa, Metin, "Yunus Emre'de Ben Bilinci: Ben Ötesi Psikolojisi Açısından Bir Değerlendirme", *Doğumunun 770. Yıldönümünde Uluslararası*

Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri, ed.: Hacı Bayram Başer, İstanbul, 26-27 Kasım, 2010.

Yunus Emre, *Yunus Emre Divanı*, haz.: Mehmet Nuri Yardım, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1997.

